

Sammendrag fra rapporten:

Undersøgelse af chikane, trusler om vold og fysisk vold rettet mod undervisnings- personale i udvalgte folkeskoler

Birgit Aust
Lars Peter Sønderbo Andersen
Line Leonhardt Laursen
Muharem Erdogan
Jesper Kristiansen
Henriette Bjørn Nielsen

Sammendrag fra rapporten:

Undersøgelse af chikane, trusler om vold og fysisk vold rettet mod undervisningspersonale i udvalgte folkeskoler

Udarbejdet af det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø for Undervisningsministeriet.

Birgit Aust

Lars Peter Sønderbo Andersen

Line Leonhardt Laursen

Muharem Erdogan

Jesper Kristiansen

Henriette Bjørn Nielsen

Sammendrag af rapport

Titel	Sammendrag fra rapporten: Undersøgelse af chikane, trusler om vold og fysisk vold rettet mod undervisningspersonale i udvalgte folkeskoler
Forfattere	Birgit Aust, Lars Peter Sønderbo Andersen, Line Leonhardt Laursen, Muharem Erdogan, Jesper Kristiansen og Henriette Bjørn Nielsen
Institution(er)	Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA)
Udgiver(e)	Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA) og Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, Undervisningsministeriet
Udgivet	Maj 2018
ISBN	978-87-7904-345-9
Internetudgave	http://www.arbejdsmiljoforskning.dk/

Sådan skal sammendrag fra rapporten citeres:

Aust B, Andersen LPS, Laursen LL, Erdogan M, Kristiansen J, Nielsen HB (2018). Sammendrag fra rapporten: Undersøgelse af chikane, trusler om vold og fysisk vold rettet mod undervisningspersonale i udvalgte folkeskoler. Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA) og Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, Undervisningsministeriet.

Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø

Lersø Parkallé 105

2100 København Ø

Tlf.: 39165200

Fax: 39165201

e-post: nfa@arbejdsmiljoforskning.dk

Hjemmeside: www.arbejdsmiljoforskning.dk

Indholdsfortegnelse

1	Indledning	3
2	Vigtige pointer.....	4
3	Metode.....	5
3.1	Kortlægning af eksisterende viden på området.....	5
3.2	Udvikling af måleinstrumenter	5
3.3	Rekruttering af skoler til spørgeskemaundersøgelse og interviews	6
3.4	Spørgeskemaundersøgelsen og semistrukturerede interviews.....	7
4	Opsamling på de tre delundersøgelser.....	7
4.1	Hvad viser undersøgelsen om forekomst af chikane, trusler og vold fra eleverne mod underviserne og om undervisningspersonalets oplevelse af dette fænomen?.....	7
4.2	Hvad siger undersøgelsens resultater om forekomst af chikane, trusler og vold i særlige grupper og i særlige situationer?	8
4.3	Hvad siger undersøgelsens resultater om indsatser på skolerne til forebyggelse og håndtering af chikane, trusler og vold?.....	9
4.4	Oplevelsen af rammeændringer i Folkeskolen og på samfundsniveau.....	10
5	Fokusområder for det videre arbejde	11
6	Resumé.....	12

1 Indledning

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet i Undervisningsministeriet har ønsket at gennemføre en undersøgelse med afsæt i, at flere lærere i grundskolen rapporterer om vold og trusler fra elever.

Undersøgelsen om vold og trusler er gennemført af det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA) på baggrund af blandt andet data fra den løbende overvågning af arbejdsmiljøet blandt de erhvervsaktive i Danmark. Det er vurderingen fra NFA, at forekomsten af vold og trusler i arbejdsmiljøet er af stor betydning for medarbejdernes trivsel og helbred.

Der er udarbejdet en rapport, hvoraf alle data, resultater og refleksioner fremgår. Herværende sammendrag indeholder alene en oversigt over vigtige pointer, en kort beskrivelse af de gennemførte analyser og de involverede respondenter, samt en opsamling af de vigtigste resultater, fund og anbefalinger om fokusområder. Sammendraget her skal således anvendes, hvis der er behov for hurtigt at sætte sig ind i temaet og få et overblik over rammen for den gennemførte undersøgelse, samt de vigtigste pointer i forhold til hvordan chikane, vold og trusler kommer til udtryk og håndteres på skoleområdet i Danmark.

I rapporten tegnes der, ved hjælp af allerede indhentede data samt nye data, kvalitative såvel som kvantitative, et billede af omfang, forekomst og karakteristika af episoder med vold og trusler fra elever rettet mod undervisningspersonalet. Herudover belyses mulige forklaringer på udviklingen, og der peges på nogle fokuspunkter, som skal håndteres, hvis vold og trusler skal forebygges på skolerne.

Undersøgelsen er gennemført i perioden oktober 2017 – februar 2018, da der var et behov for hurtigt at skaffe kvalificeret og dokumenteret viden, der kan understøtte udarbejdelsen af værktøjer og en efterfølgende dialog omkring udfordringen med en stigende grad af vold og trusler på skoleområdet.

Analysen har taget sit udgangspunkt i afdækning af følgende tre overordnede temaer:

- Forekomst af chikane, trusler og vold fra eleverne mod underviserne og undervisningspersonalets oplevelse af dette fænomen.
- Forekomst af chikane, trusler og vold i særlige grupper og i særlige situationer.
- Indsatser på skolerne til forebyggelse og håndtering af chikane, trusler og vold.

Som det fremgår af de overordnede temaer, sættes der i rapporten primært fokus på de problemstillinger, der opleves og arbejdes med konkret i skolerne. Og der er taget udgangspunkt i den hverdag og de mennesker, som der er i grundskolen anno 2017-2018. I den samlede rapport er det også i forhold til denne arena, at der peges på vigtige handle- og fokusområder.

Det vurderes, at der er indsamlet og behandlet et materiale, der giver et fint overblik over de udfordringer, som skolerne og underviserne oplever med vold og trusler. Det vurderes dog også, at der er behov for at arbejde videre med problemstillingen og gennemføre en forskningsbaseret afdækning af karakteren af og udviklingen i vold og trusler i danske skoler og forebyggelsespraksis på et større antal folkeskoler, såfremt der skal opnås et fuldt repræsentativt dækkende billede af udfordringens omfang og karakter.

Dette behov honoreres af forskergruppen bag herværende analyse. I et samarbejde mellem Arbejdsmedicinsk Klinik, Regionshospitalet Herning og Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA) er der således igangsat et treårigt projekt finansieret af Arbejdsmiljøforskningsfonden, som blandt andet indeholder en større repræsentativ kvantitativ undersøgelse blandt alle landets skoler og kommuner omkring udbredelse, risiko- og beskyttelsesfaktorer, helbredsmæssige konsekvenser samt forebyggelse og håndteringspraksis i forbindelse med chikane, trusler og vold i de danske folkeskoler.

2 Vigtige pointer

Nedenfor præsenteres, i kort form, nogle vigtige pointer, som der er blevet peget på i undersøgelsen. Det er efter hver pointe angivet, hvor i rapporten, læseren kan finde mere om disse resultater.

- Omfanget af chikane, trusler og vold er stigende. På trods af at flertallet ikke oplever vold og trusler som et stort arbejdsmiljøproblem, opleves det for den enkelte udsatte medarbejder som et stort arbejdsmiljøproblem, og der er en sammenhæng mellem en højere forekomst af disse negative hændelser og underviserens vurdering af det psykiske arbejdsmiljø og trivsel¹.
- Der er en oplevelse af, at chikane, trusler og vold forekommer hyppigst i indskolingen. Dette opleves af underviserne som en ændring fra tidligere år².
- Der er behov for en mere udstrakt håndterings- og forebyggelsesstrategi, der gælder både før, under, efter og længe efter en hændelse med vold eller trusler³.
- Synlig anerkendelse og systematisk opfølgning efter en negativ hændelse er vigtig for det berørte undervisningspersonale. Negligering kan medføre en oplevelse af en dobbeltkrænkelse. Først det at blive udsat for en negativ hændelse fra en elev og derefter oplevelse af mangel på anerkendelse af, hvad man er blevet udsat for⁴.
- Chikane, trusler og vold har at gøre med interne dynamikker på skolerne, men også med udviklingen på samfunds- og individniveau. Det er vigtigt at have fokus på dette for at forstå problemstillingen og for at understøtte skolerne godt nok i at forebygge og håndtere chikane, trusler og vold i grundskolen⁵.
- Der er ingen entydige, bestemte karakteristika ved de elever, der udøver chikane, trusler og vold mod undervisere, og der er ingen entydige, bestemte karakteristika ved de undervisere, der bliver udsat. Derimod er der en palette af årsager til, at chikane, trusler og vold opstår⁶.
- Hvordan, man oplever og definerer situationer med vold og trusler, er meget individuelt, dvs. at alle har deres egne personlige grænser for, hvornår de opfatter noget som værende truende eller

¹ Se mere i afs. 5.1.8, 5.5 og 4.1.9 i rapporten.

² Se mere i afs. 4.1.4 og 5.12 i rapporten.

³ Se mere i afs. 4.1.3 og 5.6.4 i rapporten.

⁴ Se mere i afs. 5.7 i rapporten.

⁵ Se mere i afs. 5.12 i rapporten.

⁶ Se mere i afs. 4.1, 5.4 og 6.2.1 i rapporten.

voldeligt. Der er derfor brug for flere fælles, italesatte refleksioner over de enkelte underviseres grænser, så at skolen kan håndtere udfordringen som et arbejdsmiljøproblem og arbejde på handleplaner, som kan fungere som understøttende for alle⁷.

- Chikane, trusler og vold skal løses i fællesskab – ikke kun indenfor skolens rammer, men også ved at samarbejde med forældre. Det ser ud som, at skolebestyrelserne kan involveres i højere grad, og at de videre kan understøtte arbejdet med at etablere forældrefællesskaber, der proaktivt samarbejder om et godt skolemiljø på niveauet over tavshedsbelagte enkeltsager⁸.
- En vigtig forudsætning for at forebygge og håndtere chikane, trusler og vold i grundskolen er dels at handle på et vidensgrundlag om, hvad chikane, trusler og vold dækker over, og hvor det udspiller sig. Dels løbende at evaluere igangsatte tiltag og arbejde med vidensdeling mellem skoler og ressourcepersoner, så omfanget kan reduceres, og så der kan opnås synergieffekter⁹.

3 Metode

Rapporten er baseret på dels en kortlægning af relevant eksisterende viden og data, dels en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse og dels en kvalitativ interviewundersøgelse.

3.1 Kortlægning af eksisterende viden på området

Til kortlægningen af den eksisterende viden om chikane, trusler og vold rettet mod undervisere i grundskoler blev der indhentet informationer fra en række forskellige kilder, herunder data fra den nationale myndighedsovervågning i Danmark samt nationale aktører indenfor arbejdsmiljø og skoleområdet. Derudover indeholder kortlægningen fund fra internationale studier på området.

3.2 Udvikling af måleinstrumenter

Til gennemførelse af den kvantitative og kvalitative undersøgelse blev der udviklet henholdsvis et spørgeskema og tre interviewguides.

Spørgeskemaet omhandlede emner som vold og trusler på arbejdspladsen samt forebyggelse og håndtering heraf, psykosocialt arbejdsmiljø, skole- og indlæringsklima, klasserumsledelse, andre negative hændelser på arbejdspladsen m.m.

De tre interviewguides henvendte sig til henholdsvis undervisningspersonalet, arbejdsmiljøgruppen samt skoleledelsen (herunder eventuelle bestyrelsesrepræsentanter). Interviewguiden indeholdt temaerne:

- forståelsen af vold og trusler på den enkelte skole og eventuelle ændringer over tid
- erfaringer i forhold til oplevelser med udadreagerende adfærd fra elever og erfaringer med, hvilke forhold der forårsager sådanne hændelser
- erfaringer med håndtering og forebyggelse af vold og trusler
- betydningen af vold og trusler for arbejdsmiljøet

⁷ Se mere i afs. 5.3 i rapporten.

⁸ Se mere i kap. 5.11.3 i rapporten.

⁹ Se mere i afs. 6.4 i rapporten.

3.3 Rekruttering af skoler til spørgeskemaundersøgelse og interviews

Målet var at rekruttere 20 folkeskoler til spørgeskemaundersøgelsen, hvoraf halvdelen skulle deltage i de kvalitative interviews. Tre skoletyper (almen skole, almen skole med specialrækker og specialskoler) skulle repræsenteres. To specialskoler blev tilfældigt udvalgt til at deltage. De 18 almene skoler med og uden specialrækker blev udvalgt ved hjælp af stratificering på socioøkonomisk reference¹⁰ samt påbud og registrering fra Arbejdstilsynet (AT) relateret til vold og trusler. Der blev ikke udvalgt privat- eller friskoler, hvorfor disse kun indgår i kapitel 3 omkring kortlægning af området (såfremt de brugte kilder omfatter dem) samt i behandlingen af data fra Arbejdsmiljø og Helbreds undersøgelsen i kapitel 4.3.

Nedenstående tabel 3.1 viser den ønskede fordeling af skoler til spørgeskemaundersøgelsen.

Tabel 3.1: Ønskede fordeling af skoler til spørgeskemaundersøgelsen

9 skoler med AT-registrering eller påbud		9 skoler uden AT-registrering eller påbud		2 specialskoler
Gruppe A	Gruppe B	Gruppe C	Gruppe D	
3 skoler med høj socioøkonomisk reference	6 skoler med lav socioøkonomisk reference	3 skoler med høj socioøkonomisk reference	6 skoler med lav socioøkonomisk reference	
Almen skoler og almen skoler med specialrækker				
Større og mindre skoler				
Skoler i by- såvel som landdistrikter				

Omkring 100 skoler blev kontaktet med henblik på deltagelse i undersøgelsen, hvoraf 18 skoler gav tilsagn til at deltage i spørgeskemaundersøgelsen, mens en enkelt skoles specialundervisningsafdeling kun deltog i interview. Herefter blev rekrutteringen indstillet med i alt 19 skoler rekrutteret.

Der blev rekrutteret skoler fra både by- og landdistrikter, og der blev rekrutteret både større og mindre skoler i forhold til elevtal. Den geografiske placering af de rekrutterede skoler fordelte sig over alle de danske regioner. Alle de deltagende skoler havde indskoling, mellemtrin og udskoling.

Tabel 3.2 viser fordelingen af de rekrutterede skoler med baggrundsvariabler.

Tabel 3.2: Baggrundsvariabler af de rekrutterede skoler

	Gruppe A	Gruppe B	Gruppe C	Gruppe D	Specialskoler/ specialafd.
Antal skoler	3	5	2	6	3
Antal skoler m. specialrækker	0	2	0	3	-
Elevtal (mindst-størst)	406-772	385-608	592-715	360-1202	56-162

¹⁰ En skoles socioøkonomiske reference bliver beregnet ved hjælp af en statistik model. I modellen indgår der en række registerbaserede oplysninger på personniveau om elevernes baggrundsforhold (køn, alder, herkomst og oprindelsesland, forældrenes højeste fuldførte uddannelse, fars og mors arbejdsmarkedstilknytning, forældres gennemsnitlige bruttoindkomst, fars og mors ledighedsgrad, familietype, antal søskende og placering i børneflokket). Oplysningerne hentes fra Danmarks Statistik (uvm.dk).

3.4 Spørgeskemaundersøgelsen og semistrukturerede interviews

Spørgeskemaet blev sendt til 1.198 lærere og pædagoger på 18 skoler (inkl. to specialskoler) som et link sendt til deres mailadresse. Spørgeskemaet er udsendt løbende, som skolerne gav tilsagn til deltagelse, og over en periode fra d. 22-11-2017 til d. 14-12-2017.

Interviews på skolerne blev gennemført i november og december 2017 både som gruppe- og som enkeltinterviews. I alt er der blevet gennemført 26 interviews med 56 personer på 10 forskellige skoler (20 undervisere (både læreruddannede og pædagogisk personale), hvoraf 9 var AKT-, LKT- eller inklusionsvejleder, 15 personer fra skolens ledelse, 17 personer fra arbejdsmiljøgruppen, 2 konsulenter samt 2 forældrerepræsentanter fra skolebestyrelsen).

4 Opsamling på de tre delundersøgelser

I dette sammendrag præsenteres og sammenholdes de væsentligste observationer fra undersøgelsens tre dele: kortlægningsundersøgelsen, den kvantitative spørgeskemaundersøgelse og den kvalitative interviewundersøgelse. Opsamlingen på de forskellige undersøgelsesdele er struktureret efter de tre temaer, som er præsenteret i indledningen:

- Forekomst af chikane, trusler og vold fra eleverne mod underviserne og undervisningspersonalets oplevelse af dette fænomen.
- Forekomst af chikane, trusler og vold i særlige grupper og i særlige situationer.
- Indsatser på skolerne til forebyggelse og håndtering af chikane, trusler og vold.

Opsamlingen tager primært udgangspunkt i rapportens kapitel 6, men der suppleres med andre relevante pointer fra rapporten, som ikke nødvendigvis er medtaget i kapitel 6.

4.1 Hvad viser undersøgelsen om forekomst af chikane, trusler og vold fra eleverne mod underviserne og om undervisningspersonalets oplevelse af dette fænomen?

De forskellige kvantitative målinger, der indgår i rapporten peger entydigt på en stigning i forekomsten af negativ adfærd fra elever mod undervisere. Dette billede er dog ikke lige så tydeligt, når man spørger undervisere og skoleledere om deres oplevelse. Interviews med undervisningspersonale og skoleledelse afdækker, at nogle har en fornemmelse af, at "grænsen måske har rykket sig". De giver udtryk for en oplevelse af, at sammensætningen af eleverne samt børnenes holdning har ændret sig i tråd med nogle politiske, kulturelle og sociologiske samfundsændringer. Spørgeskemaundersøgelsen viser desuden, at spørgsmålet om, hvor høj forekomsten af chikane, trusler og vold er, afhænger af den måde, man spørger på. Det vil sige, når der spørges til en række forskellige slags hændelser (som defineres til at være enten trusler eller vold), så får man en højere forekomst, end hvis man spørger om trusler eller vold uden at give eksempler på, hvad det er. Dette tyder på, at der er en høj "tolerancetærskel" overfor negative hændelser, og hændelsen skal være af en vis alvorlighedsgrad, før den opleves som trusler eller vold.

I forhold til undervisningspersonalets belastninger peger de kvantitative undersøgelser på en markant og potentiel alvorlig sammenhæng mellem forekomsten af negative hændelser og nedsat trivsel og højere

grad af negative helbredssymptomer blandt undervisere. På grund af undersøgelsens design (tværsnitsundersøgelse) og de begrænsninger, der er i analyserne (blandt andet at der ikke er kontrolleret for effekten af underliggende faktorer), skal disse resultater tolkes med forsigtighed. Der er derfor grund til at undersøge sammenhængen mellem negative handlinger fra eleverne og undervisernes trivsel og helbredssymptomer nærmere, dvs. i studier hvor negative handlinger fra elever og undervisernes helbredssymptomer bliver målt på forskellige tidspunkter over en given periode. Det skal gøres dels for at få afklaret den kausale retning, dels for at få afklaret hvor alvorlige påvirkningerne er, og herunder at undersøge hvordan trivsel og helbred påvirkes af mindre alvorlige, men relativt ofte forekommende, negative handlinger.

Resultaterne fra den kvalitative undersøgelse støtter antagelsen om, at negativ adfærd fra eleverne kan føre til psykiske belastninger. Negativ adfærd fra elever kan enten direkte føre til psykiske eller fysiske belastninger blandt underviserne, eller de kan mere indirekte føre til belastninger, f.eks. i forhold til en bekymring for de andre elevers trivsel eller sikkerhed i klassen. Mange undervisere henviser dog til, at de prøver at opretholde en professionel holdning over for eleverne, som bidrager til, at underviserne ikke føler sig personligt berørte af hændelserne. Det ser dog ud som om, at grænsen for den professionelle holdning kan være svær at opretholde, hvis belastningerne bliver alt for store, hvis de er meget langvarige, eller hvis de er uden udsigt til at få en ende.

4.2 Hvad siger undersøgelsens resultater om forekomst af chikane, trusler og vold i særlige grupper og i særlige situationer?

I forhold til forekomsten af elevernes negative adfærd i bestemte grupper eller særlige situationer peger undersøgelsens kvantitative og kvalitative resultater stort set i den samme retning.

Begge undersøgelser peger på indskolingen som den elevgruppe, hvor forekomsten af negativ adfærd er hyppigst. Begge undersøgelser peger også på, at negativ adfærd opstår hyppigt i forbindelse med kravsituationer, samt at de forekommer hyppigere om eftermiddagen, når børnene er trætte.

Ikke overraskende viste begge undersøgelser, at AKT-uddannede undervisere hyppigere bliver udsat for negativ adfærd fra eleverne, fordi netop disse personer med særlige pædagogiske kompetencer bliver tilkaldt i konfliktsituationer. Mere uventet er dog, at begge undersøgelser peger på, at alle typer af undervisere oplever at blive udsat for negative hændelser fra elever, dvs. erfarne såvel som uerfarne undervisere.

Kvantitative og kvalitative resultater peger på, at klasserumsledelse spiller en rolle i forbindelse med forekomsten af negative hændelser. I den kvalitative undersøgelse gjorde interviewpersonerne dog opmærksom på, at klasserumsledelse kun var et aspekt blandt mange andre, og at det at blive udsat for udadreagerende børn var meget mere komplekst, og at det ikke kan forklares med kun en enkelt faktor.

I forhold til om det er lærere eller pædagoger, som hyppigst er udsat for negativ adfærd fra eleverne, fandtes en af de få forskelle mellem de kvantitative og de kvalitative resultater. Mens de kvantitative analyser peger klart på pædagogerne som den gruppe, der hyppigst er udsat for negativ adfærd fra eleverne, antog de fleste af interviewpersonerne, at det var lærere, som hyppigst var udsat. Forskellen mellem disse to resultater peger på, at det kan være svært at danne sig et overblik uden systematiske

registreringer og dokumentationer. Derudover giver forskellen mellem disse to resultater anledning til at reflektere over, om der er anlagt et tilstrækkeligt bredt perspektiv på, hvor og hvornår kravsituationer opstår.

I forhold til elevernes socioøkonomiske baggrund peger den kvantitative undersøgelse på en højere forekomst af chikane, trusler og vold hvor elevernes gennemsnitlige socioøkonomiske baggrund er lavere end gennemsnittet for alle skoler i undersøgelsen. Denne forskel bliver ikke fundet i forhold til forekomsten af vold. Forskellene i forekomst af trusler om vold og chikane, som bliver fundet i den kvantitative undersøgelse, er dog ikke særligt store. I den kvalitative undersøgelse er der næsten ingen henvisninger til socioøkonomiske aspekter i forbindelse med forekomsten af trusler og udadreagerende adfærd fra elever. Dvs. resultater fra begge undersøgelser tyder på, at undervisningspersonalet ikke oplever, at dette aspekt spiller en særlig rolle.

Den kvantitative undersøgelse fandt en stærk sammenhæng mellem underviserens vurdering af skolens indlæringsmiljø og forekomsten af negative hændelser. Indlæringsmiljø dækker også over relationerne mellem underviserne og eleverne, og netop dette aspekt betragtes ud fra den kvalitative undersøgelse som relevant i forhold til forebyggelse af negative hændelser. Dvs. også her kan man sige, at begge undersøgelser peger på, at skolens indlæringsmiljø og herunder især relationerne mellem underviserne og eleverne betragtes som relevant i forhold til forebyggelse af negative hændelser.

Mens den kvantitative undersøgelse ikke fandt en sammenhæng med elevernes generelle trivsel (samlet mål for faglig og social trivsel målt af Undervisningsministeriet), henviste mange af interviewpersonerne til den store betydning af elevernes trivsel i forhold til forebyggelse af negative hændelser. Fokus i de indsatser, som bliver omtalt i interviewene, vurderes dog at ligge mere på de sociale færdigheder, dvs. elevernes kompetencer i forhold til at indgå i et fælleskab, forståelse af egne og andres følelser og kompetencerne i forhold til konflikthåndtering. Dvs. forskellen i resultaterne mellem de to undersøgelser i forhold til trivsel ser ud til at kunne forklares med, at det er to forskellige forståelser af trivsel, som undersøges eller omtales i de to undersøgelser.

4.3 Hvad siger undersøgelsens resultater om indsatser på skolerne til forebyggelse og håndtering af chikane, trusler og vold?

De kvantitative resultater tyder på, at informationsniveauet vedrørende skolens indsatser for at forebygge og håndtere vold og trusler kan højnes. Relativt mange er usikre på, om skolen har en politik på området, hvad nærmeste leder og arbejdsmiljøgruppen gør for at forebygge og håndtere vold og trusler, samt hvad der findes af tilbud med hensyn til at styrke den enkelte undervisers kompetencer med hensyn til at håndtere episoder med vold og trusler. Dette underbygges til en vis grad af interviews med undervisningspersonalet. Mens der på flere skoler findes en eller anden form for retningslinjer eller handleplan, der omhandler, hvordan de enkelte medarbejdere skal agere i og umiddelbart efter en episode med vold eller trusler, er der mindre klarhed over, hvordan man skal forholde sig i perioden efter den umiddelbare krisehjælp.

Flere af underviserne oplever dermed, at den mere langsigtede opfølgning efter voldsepisoderne ikke er særlig udviklet. Underviserne savner især mere klare og tydelige konsekvenser efter voldsepisoder, som tydeligt markerer, at medarbejderne er blevet udsat for noget, som ikke kan accepteres. Den oplevede

mangel på langsigtet og systematisk opfølgning efter voldsepisoderne afspejler sig også i registreringer, som ser ud til at kunne dokumentere nogle af voldsepisoderne, men ikke alle. Grunden, til at mange undervisere vælger ikke at registrere, kan muligvis være, at medarbejderne ikke oplever, at registreringer bliver brugt til at finde mønstre og lave handleplaner og bedre forebyggelsesstrategier. Det ser dog ud som om, at arbejdet med detaljerede dokumentationer af voldsepisoderne, som nogle af skolerne nu har igangsat, kan bidrage til, at skolerne får et større vidensgrundlag og dermed et bedre udgangspunkt for indsatser.

Utilstrækkelig systematisk opfølgning kan føre til, at underviserne føler sig krænket to gange. Først det at blive udsat for en voldelig hændelse fra en elev og derefter oplevelse af mangel på anerkendelse af, hvad man er blevet udsat for.

Der findes dog skoler, som har udviklet meget omfattende koncepter for at undersøge grundigt, hvad årsagen til barnets voldelige adfærd kan være og på den baggrund udvikle handleplaner, som er tilpasset til elevens behov. Og der er skoler, som har udviklet en række værktøjer og strategier for nedtrapping, som ser ud til at virke for nogle af de mindre børn.

I de kvantitative resultater er der tegn på et ønske fra underviserne om et øget indsatsniveau, idet relativt mange undervisere rapporterer, at de ikke har følt sig klædt godt nok på ved tidligere episoder med vold og trusler. Dette skal dog ses på baggrund af, at et flertal af underviserne ikke selv anser vold og trusler for et særligt stort arbejdsmiljøproblem.

Den kvalitative undersøgelse underbygger dette, idet undervisere efterspørger kompetencer inden for konflikthåndtering eller efteruddannelse inden for pædagogik. Derudover synes mange, at det er vigtigt, at de forebyggende indsatser med fokus på kompetenceudvikling rettes mod underviserne, så de klædes på til at håndtere og forebygge episoder med udadreagerende adfærd, så situationer ikke optræpper.

4.4 Oplevelsen af rammeændringer i Folkeskolen og på samfundsniveau

Hvis man skal handle oplyst og beskrive og finde løsninger i forhold til en problemstilling som oplevelsen af chikane, trusler og vold i de danske folkeskoler, så er det afgørende, at man afdækker, hvad årsagerne til problemet er, hvordan problemet opleves, samt hvordan der allerede handles på det. Det er derfor vigtigt at rammesætte og forstå problemet ved at se på det samfund, som skolerne er en del af.

I forbindelse med spørgsmålet om, hvad der muligvis kan være årsagen til chikane, trusler og i folkeskolerne, oplever interviewpersonerne hovedsageligt to store ændringer, som har haft betydning:

- For det første drejer det sig om, nogle sociologiske og kulturelle ændringer i hele samfundet, som især bliver synlige i de yngre årgange i grundskolen, der endnu ikke er socialiseret i skolesammenhæng.
- For det andet, drejer det sig om nogle politiske og strukturelle beslutninger, der har medført en ændret børnegruppe i grundskolen både i forhold til skolestart og i forhold til omfanget af særlige behov.

Derudover bliver der peget på, at det er samspejlet mellem konsekvenserne af disse to ændringer, som forstærker udfordringerne, når det kommer til udadreagerende børn.

Det er ligeledes vurderingen, at det er vigtigt at være opmærksom på, at årsagerne til chikane, trusler og vold fra elever rettet mod deres undervisere ikke kan afdækkes alene ved at se på den enkelte elev.

Årsagerne skal også findes i den komplekse dynamik mellem eleverne, mellem eleverne og underviserne såvel som i de generelle udviklingstræk, der kendetegner det omkringliggende samfund.

5 Fokusområder for det videre arbejde

I dette afsnit gives en helt kort anbefaling til, hvilke fokusområder der med fordel kan fokuseres på, når der på baggrund af den viden, som er genereret i rapporten, skal arbejdes med at definere understøttende tiltag, værktøjer til forebyggelse og grundlag for at gå i dialog med feltet.

Det grundlæggende budskab er, at såfremt der skal arbejdes med at reducere forekomsten af vold og trusler, så skal der dels arbejdes ud fra en integreret tilgang, hvor flere niveauer arbejder sammen om opgaven ud fra en fælles forståelse. Dels skal der arbejdes ud fra et længere perspektiv, hvor der ses på handlemuligheder og løsninger både før, under, lige efter og længe efter, den konkrete negative hændelse forekommer.

Følgende fokuspunkter bør indgå i arbejdet med at formulere redskaber til en integreret og koordineret forebyggelseskultur på skolerne:

- **Identificering:**

- Etablere fælles organisatorisk forståelse for vigtigheden af at synliggøre, at situationer med vold og trusler er et arbejdsmiljøproblem, som skal forebygges i fællesskab.
- Etablere en fælles forståelse af, at årsagerne til vold og trusler ikke kun kan findes hos de enkelte individer, men også skal findes og håndteres i gruppen og med et fokus på gruppens dynamik.
- Etablere fælles forståelse for vold og trusler om vold på skolerne. Det bør ikke være den enkelte underviser alene, der definerer, hvad vold og trusler er.
- Ved systematisk registrering og dokumentation at få et overblik over problemets omfang – er der tale om stigninger eller fald, hvor og hvornår er udfordringen størst og i hvilke sammenhænge?
- Ved registreringer systematisk at indsamle data, som kan anvendes forebyggende til at identificere
 - Særlige grupper og dynamikker
 - Særlige situationer
 - Særlige faktorer

- **Forebyggelse**

- Fokus på en integreret forebyggelse af udadreagerende adfærd og ikke kun på akut brandslukning
- Hjælpe udadreagerende elever med at mestre vanskelige situationer
- Udbredelse af skolens politik, praksis og procedurer i forhold til vold og trusler om vold og vigtigheden af denne
- Styrkelse af undervisernes kompetencer i klasserumsledelse, relationsarbejde og tydelighed

- Koordinering og ensretning af undervisernes tilgang til klassen: Ensartet struktur, tydelighed og tilgang til klasserne uanset hvilket fag, der undervises i
 - Mulighed for læring og refleksion over egen praksis, som underviser i en tillidsfuld relation, som forudsætning for åbne og selvkritiske refleksioner
 - Det generelle forældresamarbejde kan udvikles f.eks. ved højere inddragelse af skolebestyrelserne, som kan understøtte, at der skabes forældrefællesskaber, som arbejder sammen med skolen omkring kultur og miljø.
- **Håndtering af hændelsen**
 - Udvikle faste kendte procedurer for en integreret håndtering i forhold til
 - Kollegial støtte
 - Ledelsesmæssig støtte
 - Mulighed for psykologhjælp
 - Anmeldelse af arbejdsulykker
 - Registrering af hændelser og eventuelt reviderede handleplaner
 - Opsamlings- og efterhjælp på kort og lang sigt

Det anbefales også som et led i forebyggelsesarbejdet, at der løbende evalueres på de handleplaner, som bliver udviklet i forhold til håndtering og forebyggelse. Evalueringer giver mulighed for at afklare, om de indsatser, som bliver sat i gang for at forbedre håndteringen eller forebyggelsen af denne negative adfærd, rent faktisk har de ønskede effekter, eller om der er brug for justeringer. Dette gælder også justeringer i relation til, om indsatserne passer til problemstillingen, fx om de formulerede handleplaner er egnede til at håndtere af negativ adfærd i indskolingen, hvor forekomsten er særlig høj.

En systematisk indsats, som bygger på identificering, udvikling og gennemførelse af handleplaner samt evaluering, understøtter dermed kontinuerlig optimering af indsatserne. Derudover giver systematiske evalueringer bedre muligheder for at dele viden mellem skolerne, og på denne måde kan der bygges videre på en bred vifte af ideer og erfaringer.

6 Resumé

Det fremstår klart efter de gennemførte analyser, at chikane, trusler og vold mod undervisere opstår som følge af et komplekst samspil mellem mange faktorer. Der er ikke bestemte individuelle karakteristika ved hverken undervisere eller elever, som kan forklare, hvorfor negative situationer opstår, men der er en række forhold, som går igen, og som der kan og bør arbejdes med forebyggende på flere organisatoriske niveauer. Dette sker allerede i et eller andet omfang på mange skoler i dag, og det er vurderingen, at det er et nødvendigt arbejde med henblik på at sikre underviserne et godt arbejdsmiljø, både i forhold til at de oplever færre situationer med vold og trusler og i forhold til, at de oplever, at der bliver taget seriøst hånd om dem og udfordringerne på både kort og langt sigt.

